

Додаток  
до листа НМЦ ПТО  
у Чернівецькій області  
14.07.2023р. №188

**Аналітичні матеріали**  
**про діяльність психологічної служби, забезпечення закладів освіти**  
**практичними психологами і соціальними педагогами та методичні**  
**рекомендації щодо пріоритетних напрямів психологічного супроводу та**  
**соціально-педагогічного патронажу учасників освітнього процесу**  
**у 2023/2024 навчальному році**

У результаті військової інтервенції російської федерації до України, постає гостре питання стану психологічного здоров'я здобувачів освіти та їхніх батьків, що впливатиме на освітній процес у новому навчальному році.

Одним із головних завдань закладу освіти є повсякденна психологічна допомога та емоційна підтримка учасників освітнього процесу.

Першу психологічну допомогу та емоційну підтримку на різних рівнях у закладі освіти проводять усі педагогічні працівники (викладачі-предметники, майстри виробничого навчання, класні керівники, медичн(а/ий) сестра/брат тощо). Також до цього процесу залучаються батьки здобувачів освіти та засоби масової інформації.

Важливо пам'ятати, що не можна надавати психологічну допомогу та емоційну підтримку окремо, оскільки це комплексна робота всіх педагогічних працівників, але підходи до цього процесу можуть бути різними.

Психологічна допомога та емоційна підтримка у закладі освіти має проводитись систематично і поетапно.

Саме тому важливим є питання підвищення компетентності педагогічних працівників у напрямі надання першої психологічної допомоги та оволодіння сучасними технологіями такої допомоги.

Незважаючи на масштабність і складність проблеми, система освіти має значні можливості для допомоги учасникам освітнього процесу. Її професійний та організаційний ресурс, сфера соціального впливу дають змогу здійснювати комплексний і системний підхід до всіх учасників освітнього процесу.

Хоча допомога надається іншим, пережите в кризовій ситуації може негативно вплинути і на того, хто надає цю допомогу. Відповідальне ставлення до надання допомоги також означає турботу і про власне здоров'я та благополуччя. Потрібно перш за все берегти себе, щоб краще піклуватися про інших. Якщо працює команда, важливо знати й цікавитися самопочуттям усіх членів команди,

впевнитися, що той, хто надає допомогу, фізично та емоційно зможе допомогти іншим.

За таких умов істотно зростає роль психологічної служби у системі освіти щодо забезпечення своєчасного і систематичного вивчення психофізичного розвитку здобувачів освіти, мотивів їх поведінки і діяльності з урахуванням вікових, інтелектуальних, фізичних, гендерних та інших індивідуальних особливостей; сприяння створенню умов для виконання освітніх і виховних завдань закладів професійної (професійно-технічної) освіти, соціального та інтелектуального розвитку здобувачів освіти, охорони психічного здоров'я, надання психологічної та соціально-педагогічної підтримки всім учасникам освітнього процесу відповідно до цілей та завдань системи освіти.

Водночас важливим стає питання підвищення професійної компетентності практичних психологів та соціальних педагогів у напрямі оволодіння сучасними технологіями психологічної допомоги.

### **Розвиток психологічної служби у системі професійної (професійно-технічної) освіти Чернівецької області**

Прагнення до миру є наразі головним бажанням усіх українських громадян. Непередбачувана та неочікувана агресія проти України з боку росії, окупація наших територій, військовий конфлікт та бойові дії стали частиною повсякденного життя.

Значний потенціал освітянської сфери у сучасній складній ситуації в країні має бути спрямовано, і його вже спрямовують на надання відповідей тим викликам і проблемам, які мають українські діти та суспільство. Практичні психологи, соціальні педагоги є тими, хто вже відгукнувся на існуючі труднощі. Нові теми та форми роботи, організація психологічної допомоги, групова робота з дітьми та батьками, профілактичні, освітні, інформаційно-просвітницькі заходи, весь арсенал педагогічної майстерності концентрують і спрямовують на роботу зі здобувачами освіти.

За результатами аналізу даних ЗП(ПТ)О Чернівецької області у 2022/2023 навчальному році кількість фахівців психологічної служби становила 24 особи, з них: практичних психологів – 13 осіб (вакансія – КПЛ, ЧПЛЗТ), соціальних педагогів – 11 осіб (вакансії – ЧПБЛ, ЧПЛЗТ, ВПУР, ВПУ №24 м. Заставна).

Звертаємо увагу, що посади працівників психологічної служби вводяться у штатні розписи закладів освіти відповідно до наказу МОН від 03.07.2017 № 948 «Про внесення змін до деяких наказів Міністерства освіти і науки України і Міністерства освіти і науки молоді та спорту України», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 28.07.2017 за № 930/30798 (<https://imzo.gov.ua/2017/07/03/nakaz-monukrajiny-vid-03-07-2017-948-zarejestrovan>

[o-v-ministerstvi-yustyttsiji-ukrajiny-28-lypnya-2017-roku-za-930-30798-pro-vnesennya-zmin-deyakyh-nakaziv-ministerstvaosvity-i-nauky-ukrajiny/](#) ).

*Отже, для організації належного психологічного, соціально-педагогічного супроводу учасників освітнього процесу у новому навчальному році просимо керівників ЗП(ПТ)О взяти заходів для стовідсоткового забезпечення закладів практичними психологами та соціальними педагогами відповідно до нормативної потреби.*

### **Забезпеченість кабінетами/комп'ютером працівників психологічної служби**

За узагальненими даними, що були надані працівниками психологічної служби ЗП(ПТ)О області у 2022/2023 навчальному році, забезпеченість кабінетами практичних психологів становить: мають окремий кабінет 84,6%, суміщені приміщення – 15,4%, відсутній кабінет у 0%. Забезпеченість кабінетами соціальних педагогів закладів освіти України становить: мають окремий кабінет 72,7%, суміщені приміщення – 27,3%, відсутній кабінет у 0%.

Забезпеченість фахівців психологічної служби комп'ютером у 2022/2023н.р. – 92%, фахівці СПЛ та КПЛ користуються одним ПК з іншими педагогами – 8%.

*Отже, керівникам ЗП(ПТ)О у новому навчальному році потрібно взяти заходів щодо забезпечення фахівців психологічної служби закладів освіти окремими робочими кабінетами та комп'ютерною технікою для ефективного здійснювання психологічного супроводу.*

### **Курси підвищення кваліфікації за звітний період**

Кожен педагогічний працівник закладу професійної (професійно-технічної) освіти зобов'язаний підвищувати свій професійний рівень та педагогічну майстерність, підвищувати кваліфікацію – тобто опановувати нові та вдосконалювати раніше набуті компетентності в межах своєї професійної діяльності або галузі знань (частина 2, статті 54 та частина 6 статті 18 [Закону України “Про освіту”](#)).

Процедура підвищення кваліфікації визначається частиною шостою статті 59 Закону України “Про освіту” та [Порядком підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників](#).

Загальний обсяг підвищення кваліфікації вчителя **не може бути меншим за 150 годин на п'ять років** (пункт 16 [Порядку](#)). Педагог самостійно обирає форми, різновиди, напрями, а також суб'єкта підвищення кваліфікації – тобто того, хто йому може надати освітні послуги з підвищення кваліфікації (пункт 7 [Порядку](#)).

Проте, фахівці психологічної служби ЧПЛАС та СВПУ не зазначили жодного курсу підвищення кваліфікації протягом 2022/2023 н.р.

Зауважимо, що курси підвищення кваліфікації надають фахівцю наступні переваги: розширення знань, можливість кар'єрного зростання, наявність підтверджуючого документа про рівень кваліфікації та стимулюють підвищення мотивації.

*Тому, для надання якісних психологічних/ соціально-педагогічних послуг усім учасникам освітнього процесу, з метою підвищення професійної компетентності фахівців психологічної служби, рекомендуємо сприяти систематичному проходженню курсів підвищення кваліфікації практичними психологами та соціальними педагогами.*

### **Навчальна діяльність**

Навчальна діяльність – форма активного співробітництва, спрямована на удосконалення, розвиток, формування особистості.

За зведеними даними, що надійшли від працівників психологічної служби ЗП(ПТ)О Чернівецької області за 2022/2023 навчальний рік фахівці надавали психологічні та соціально-педагогічні послуги усім учасникам освітнього процесу. Але, зокрема, навчальною діяльністю було охоплено: 1138 здобувача освіти/ практичні психологи та 534 здобувача освіти/ соціальні педагоги та 3 педагогів/ практичні психологи.

У закладах освіти цей напрям роботи реалізується працівниками психологічної служби через викладання навчального матеріалу за програмами курсів за вибором, факультативів, гуртків психологічного та соціально-педагогічного спрямування.

Війна в Україні стала стресом для усіх учасників освітнього процесу.

Внаслідок військових дій відбувається реакція на ситуацію, в якій є загроза життю людини або її здоров'ю. Психологічні травми порушують нормативну організацію психіки і можуть зумовити межові (тимчасове відчуття дискомфорту) або клінічні стани (зниження імунітету, втрата працездатності, порушення когнітивних процесів).

Реакції на кризову ситуацію у дітей різних вікових категорій є різними. Відповідно до таких ситуацій є різними й ризики, а також потреби виходу з них.

Під час кризової ситуації здобувачі освіти можуть відчувати власну провину за події, що відбулися. У них виникають страхи, знижується рівень комунікації або, навпаки, вони проявляють надмірну турботу про захист та порятунок людей.

З метою стабілізації психоемоційного стану здобувачів освіти та їх налаштування на освітню діяльність рекомендуємо фахівцям психологічної служби впроваджувати «годину психолога/соціального педагога» та факультативні

курси

(<https://drive.google.com/file/d/1XJeuteWxmdYypqcgHbAkIm7TYTdSDPFF/view> )

Програми факультативів, спецкурсів і курсів за вибором можна знайти на вебсайті ДНУ «ІМЗО»:

<https://imzo.gov.ua/psycholohichnyj-suprovid-ta-sotsialnopedahohichna-robota/fakul-tat-yvy/>

Навчально-методичні матеріали щодо роботи в умовах війни розміщено на вебсайті ДНУ «ІМЗО»:

<https://imzo.gov.ua/psycholohichnyj-suprovid-ta-sotsialnopedahohichna-robota/materialy-dlia-vykorystannia-v-roboti-pid-chas-voienynykh-diy/>

*Фахівцям психологічної служби рекомендовано впроваджувати факультативні курси, які спрямовано на збереження і зміцнення психічного здоров'я, завдяки яким відбувається підвищення психологічної культури усіх учасників освітнього процесу.*

З метою формування ціннісного ставлення до свого здоров'я та здорового способу життя, відповідального батьківства рекомендуємо програму «Дорослішай на здоров'я» для учнів 9-11 класів.

З питань протидії торгівлі людьми, пропонуємо тренінгову програму виховної роботи з учнями 7-11 класів загальноосвітніх та професійно-технічних закладів освіти «Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція».

З метою підвищення стійкості до переживання наслідків стресу здобувачами освіти після психотравматичних подій рекомендуємо програму «Кроки до порозуміння» для учнів 10-11 класів.

З метою формування і розвитку навичок конструктивного та позитивного мислення, саморегуляції, рефлексії, цілепокладання та планування, а також сприяння позитивним змінам у поведінці підлітків віком 14-18 років, які перебувають у конфлікті з законом тренінгову програму «Вибір для змін».

З метою навчання дітей і підлітків життєвих навичок (психосоціальним компетентностям), які сприяють соціальній злагодженості, полегшенню адаптації до нових життєвих обставин, відновленню психологічної рівноваги, розбудові здорових стосунків рекомендовано використовувати в освітньому процесі навчально-методичний посібник «Розбудова миру, профілактика і вирішення конфлікту з використанням медіації: соціально-педагогічний аспект» (лист Міністерства освіти і науки України від 28.12.2016 № 1/9-981) та спецкурс курсів підвищення фахової кваліфікації педагогічних працівників «Базові навички медіатора в навчальному закладі. Забезпечення участі жінок і дітей у вирішенні конфліктів та миробудуванні» (схвалено для використання Науково-методичною комісією з проблем виховання дітей та учнівської молоді МОН пр. № 3 від

04.10.2016). Електронна версія зазначених матеріалів знаходиться за посиланням: [http://www.la-strada.org.ua/ucp\\_mod\\_library\\_showcategory\\_65.html](http://www.la-strada.org.ua/ucp_mod_library_showcategory_65.html).

З метою запобігання втягненню дітей у небезпечні квести, підвищенню рівня педагогічної майстерності та компетентності у роботі з дітьми та батьками, в розмовах на такі непрості теми, як цінність людського життя і суїцидальна поведінка, повага до себе та до інших, розуміння та вміння говорити про власні проблеми рекомендуємо скористатися методичними рекомендаціями: «Небезпечні квести для дітей: профілактика залучення» (схвалені для використання в закладах загальної середньої освіти Науково-методичною комісією з проблем виховання дітей та учнівської молоді Міністерства освіти і науки України (протокол №3 від 16.06.2017). Матеріали можна знайти у вільному доступі на сайті ГО «Ла Страда-Україна» [www.la-strada.org.ua](http://www.la-strada.org.ua), або на сторінці в Фейсбук [www.facebook.com/lastradaukraine](https://www.facebook.com/lastradaukraine).

Кожному закладу П(ПТ)О рекомендовано продовжити впровадження демократичної культури через вироблення відповідних процедур для захисту прав дитини і формування демократичних цінностей: захищати права дитини, стати місцем, безпечним для дитини, і йдеться не лише про фізичну безпеку, а й про атмосферу довіри і взаємоповаги, де немає насильства та дискримінації.

Комісією з психології та педагогіки Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України для використання у роботі практичними психологами і соціальними педагогами надано гриф МОН України на програми факультативів, спецкурсів і курсів за вибором, що були розроблені працівниками психологічної служби у системі освіти і пройшли апробацію у закладах освіти та рецензування науковців і практиків, перелік яких розміщений за покликанням: <https://imzo.gov.ua/psycholohichnyj-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichna-robota/fakul-tatyvy/>

*Рекомендуємо впроваджувати в освітній процес програми спецкурсів та факультативів, які сприяють формуванню життєвих компетентностей здобувачів освіти.*

### **Просвітницька робота**

Просвітницька робота фахівців є ознайомленням усіх учасників освітнього процесу зі специфікою діяльності працівників психологічної служби закладу, методами їх роботи та можливостями.

У період війни, яку російська федерація розв'язала і веде проти України, виникає нагальна потреба переосмислювання і здійснення системних заходів, спрямованих на збереження і зміцнення психічного здоров'я учасників освітнього процесу.

Основний зміст просвітницької роботи фахівців психологічної служби закладу освіти:

- інформування з проблем торгівлі людьми;
- інформування з питань запобігання та протидії домашньому насильству в умовах воєнного стану в Україні;
- формування у здобувачів освіти національних та європейських цінностей;
- ознайомлення педагогів з технологіями надання першої психологічної допомоги учасникам освітнього процесу та запровадження «Психологічної хвилинки» під час уроків;
- інформування про вплив та наслідки вживання наркотичних, психоактивних речовин, алкоголю та тютюнопаління;
- ознайомлення учасників освітнього процесу із загрозами, які може нести інтернет (шахрайство, спам, кібербулінг тощо);
- популяризація ненасильницької моделі поведінки;
- формування моральної поведінки, активної життєвої позиції, єдності слова і діла в особистості, готовності брати активну участь у житті своєї держави;
- ознайомлення педагогів та батьків здобувачів освіти з основними закономірностями та умовами сприятливого розвитку дитини.

Робота із проведення просвітницької діяльності залежить від потреб конкретного закладу освіти.

Просвітницька робота психологічної служби може бути здійснена тільки за умови спільного її планування та організування.

Проаналізувавши просвітницьку діяльність працівників психологічної служби за 2022/2023 н.р. з'ясовано, що зокрема практичними психологами було охоплено 3085 здобувачів освіти, педагогів – 368 осіб, батьків – 616 осіб, а соціальними педагогами: 2255 здобувачів освіти, педагогів – 230 осіб, батьків – 317 осіб.

Війна посилила проблему торгівлі людьми. Жінки та діти, які змушені покинути Україну через військову агресію Росії та прямують до сусідніх країн, стикаються з ризиками торгівлі людьми. Водночас ті, хто залишаються всередині країни, також можуть стати постраждалими від внутрішньої торгівлі людьми.

Зменшення або повна втрата робочих місць, доходу внаслідок війни, масовий виїзд та розгубленість, роз'єднання сімей, поява дітей, які переміщуються без супроводу дорослих або зазнали роз'єднання з родичами, обмежені можливості забезпечити головні потреби внутрішньо переміщених осіб, біженців та постраждалого від війни населення призводять до зростання ризиків. Також почастишали випадки зникнення людей, обману та шантажування/маніпулювання, примусового вивезення, відбирання документів.



Злочинний світ пристосовується до змін реальності, полюючи на нові жертви, торговці людьми користуються вразливістю тих, хто змушений покинути Україну.

Тому пріоритетом в діяльності закладів освіти щодо запобігання торгівлі людьми є підвищення загального рівня правової свідомості дітей та молоді, формування навичок безпечної поведінки під час подорожі, у новому місці перебування та вдома, виховання поваги до прав та основних свобод людини, толерантне ставлення до потерпілих від торгівлі людьми.

Рекомендуємо керівникам ЗП(ПТ)О, особливо у період військової агресії, впроваджувати в освітній процес заходи щодо підвищення рівня обізнаності педагогічних працівників, здобувачів освіти та їхніх батьків з питань запобігання торгівлі людьми.

Повідомляємо, що у своїй діяльності можна скористатися базою кращих практик психолого-педагогічного супроводу та підтримки учасників освітнього процесу в умовах воєнних дій і збройних конфліктів, надання соціально-психологічної допомоги постраждалим від насильства та торгівлі людьми

(<https://imzo.gov.ua/psyholohichnyj-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichna-robota/materialy-dlia-vykorystannia-v-roboti-pid-chas-voiennykh-diy/krashchi-praktyky-psykholohopedahohichnoho-suprovodu-ta-pidtrymky-uchasnykiv-osvitn-oho-protsesu-v-umovakh-voiennykh-diy-i-zbroynykh-konfliktiv-nadannia-sotsial-no-psykholohichnoi-dopomohy-postrazhda/>).

Інформування та підвищення рівня обізнаності учасників освітнього щодо ефективного запобігання торгівлі людьми передбачає інформаційні та освітні кампанії, зокрема для осіб, уразливих до торгівлі людьми. Надання інформації особам, які виїжджають з України, на якомога ранньому етапі про їхні права, послуги підтримки та можливості працевлаштування, а також підвищення обізнаності серед них про ризики експлуатації в різних секторах економіки, зокрема сексуальну експлуатацію, є надзвичайно важливим, особливо з огляду на широке поширення дезінформації.

*Маємо наголосити на тому, що в сучасних умовах військових дій, істотно зростає роль психологічної служби у системі освіти, а саме: проведення соціально-педагогічної і психологічної просвітницької діяльності, надання інформації всім учасникам освітнього процесу щодо збереження їхнього соціального благополуччя і психічного здоров'я.*

Перша психологічна допомога – це сукупність заходів загальнолюдської підтримки та практичної допомоги ближнім, які відчувають емоційне напруження та страждання. Таку допомогу може надати не лише практичний психолог, а також вчитель, який знайомий з правилами надання першої психологічної допомоги. Її



надання не передбачає значної професійної підготовки, достатньо педагогічних знань, отриманих в межах загальноосвітнього психологічного інформування, і природної здатності проявляти співчуття, людяність.

Фізичні та емоційні стани людини взаємопов'язані і тому здатні взаємовпливати один на одного. Під час напружених емоційних станів у дитини змінюється міміка, темп мовлення, з'являється метушливість, змінюється дихання, пульс, колір обличчя, можуть з'явитися сльози тощо.

Тому, для ефективної просвітницько-профілактичної діяльності фахівців психологічної служби на сайті НМЦ ПТО у Чернівецькій області сформовано «Банк матеріалів фахівцям психологічної служби для надання допомоги різним категоріям населення в умовах війни», який ви знайдете за покликанням: <http://nmcpto.com.ua/psykholohichna-sluzhba/diialnist-psykholohichnoi-sluzhby>

Відповідно до Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 24.02.2022 «Про введення в дію плану оборони України та Зведеного плану територіальної оборони України», введеного в дію Указом Президента України від 24.02.2022 №70/202, Міністерство освіти і науки України, заклади та установи освіти визначені співвиконавцями Плану заходів у п. 2.7.4. щодо створення умов для медичної, психологічної, педагогічної реабілітації та соціальної реінтеграції дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, а також у п. 2.7.5. в частині надання соціально-психологічної допомоги для жертв насильства та торгівлі людьми. Рекомендуємо керівникам ЗП(ПТ)О забезпечити надання психологічної допомоги дітям та іншим учасникам освітнього процесу в кризових ситуаціях та дітям, що пережили психотравмуючі події, а саме:

- інформувати учасників освітнього процесу щодо можливості отримання психологічних послуг у закладі освіти;
- оприлюднити на вебсайтах (у разі їх відсутності – на вебсайтах своїх засновників) контакти безкоштовної кризової психологічної допомоги в період війни в країні;
- сприяти підвищенню компетентності практичних психологів, соціальних педагогів та інших педагогічних працівників з питань надання першої допомоги, психологічної допомоги дітям, які пережили психотравмуючі події;
- сприяти впровадженню в закладах освіти у роботу з дітьми програм формування стійкості до стресу, розвитку резилієнс у дітей, психосоціальної допомоги дітям, які пережили психотравмуючі події; програм профілактики емоційного вигорання практичних психологів, соціальних педагогів та інших педагогічних працівників.

Стрімкий розвиток і кардинально нові технології відтворення сучасних інформаційно-комунікативних потоків зумовлюють принципові зміни в системі управління ризиками інформаційної безпеки України. Комплексна оцінка

актуальних загроз психологічній безпеці особистості та української спільноти в умовах інформаційного вибуху потребує нагального визначення інноваційних підходів до підвищення якості формування медіа-інформаційної культури особистості, що передбачає принципову трансформацію системи особистого захисту та протидії негативним впливам в умовах медіакратії, інформаційних війн, наявності великої кількості сумнівних інформаційних джерел, спаму і флуду, токсичної пропаганди і реклами, інформаційного перевантаження та інформаційних ризиків у контексті сучасних суспільних викликів, зумовлених пандемією COVID-19 та військовими діями в Україні.

Рекомендуємо практичним психологам та соціальним педагогам ЗП(ПТ)О зосередити зусилля на виконанні:

- заходів Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища в Новій українській школі, затвердженої Указом Президента України від 25 травня 2020 року № 195/2020;

- систематично проводити просвітницько-профілактичні заходи з учасниками освітнього процесу щодо медіаграмотності та медіазахисту;

- повніше використовувати можливості неформальної освіти, зокрема «шкіл свідомого батьківства», що створюються в закладах дошкільної, загальної середньої та професійно-технічної освіти, для поширення серед батьків інформації щодо запобігання всім формам насильства та актуальним медіа загрозам;

- сприяти формуванню в учасників освітнього процесу потреби набувати навичок свідомого, відповідального споживання медіа-продукції, розвивати критичне мислення, здатність відокремлювати оцінювальні судження, що трансюються у медіапросторі, від реальних фактів; обмежувати себе, особливо в критичних ситуаціях, споживанням інформації лише в обсягах, необхідних і достатніх для вирішення певної життєвої проблеми; адекватно оцінювати масштаб своєї особистої життєвої ситуації, не розширюючи її сприйняття до розмірів регіону, країни чи світу; виробити у себе толерантність до невизначеності, усвідомити, що від загроз та небезпек, які з'являються в сучасному світі, можна успішно захищатися навіть за умови недостатнього знання про їхні причини, якщо опанувати надійні способи захисту.

Нагадуємо, що перелік просвітницько-профілактичних програм розміщено на вебсайті ДНУ «ІМЗО» за покликанням: <https://imzo.gov.ua/psycholohichnyj-suprovod-tasotsialno-pedahohichna-robota/informatsijna-baza-psycholohiv-ta-sotsialnyhpedahohi/najkraschi-rozrobky-metodyky-treninhy-zhurnaly/>

Просвітницькі програми, розроблені фахівцями психологічної служби ЗП(ПТ)О Чернівецької області розміщено на сайті НМЦ ПТО за покликанням: <https://drive.google.com/drive/folders/1TQpjeVUF9IA2kJt5ejIXHiOITimfUpA>

Корисні ресурси з медіаосвіти та медіаграмотності Безпека дітей в інтернеті: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/vihovna-robota-ta-zahistprav-ditini/bezpeka-ditej-v-interneti>

Безпека в інтернеті: <https://imzo.gov.ua/diyalnist/bezpeka-v-interneti/>

Електронна бібліотека Інституту соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України: <https://ispp.org.ua/elektronnabiblioteka/>

Портал медіаосвіти та медіаграмотності: <https://medialiteracy.org.ua/category/library/resources-library/>

Підбірка актуальних ресурсів з медіаграмотності: <https://gurt.org.ua/articles/42722/>

Добірка онлайн-ресурсів про медіаграмотність від освітнього омбудсмена: <https://nus.org.ua/news/dobirka-onlajn-resursiv-pro-mediagramotnist-vid-osvitnogoombudsmena/>

Добірка матеріалів про медіаграмотність: <https://msu.edu.ua/library/mediahamotnist-korysni-materialy/>

Медіаграмотність для освітян: [https://courses.prometheus.org.ua/courses/coursev1:CZ+MEDIA101+2018\\_T3/about](https://courses.prometheus.org.ua/courses/coursev1:CZ+MEDIA101+2018_T3/about)

Медіаграмотність як інструмент активного освоєння комунікаційних середовищ: <http://www.biblioteka.lviv.ua/files/Media.pdf>

Цифрова освіта: <https://osvita.diia.gov.ua/>

Цифрова гігієна: яких правил варто дотримуватися в інтернеті?: <https://thedigital.gov.ua/news/tsifrova-gigiena-yakikh-pravil-varto-dotrimuvatisya-v-interneti>

Цифрова гігієна: як користуватися соцмережами, аби вони не використовували вас?: <http://surl.li/xgju>

Актуальним залишається здійснення у ЗП(ПТ)О статевого виховання.

*Корисні ресурси роботи в цьому напрямі*

<https://necessary.education/biology>

<https://issuu.com/fulcrumua/docs/web>

[https://issuu.com/fulcrumua/docs/littlemonster\\_fulcrum](https://issuu.com/fulcrumua/docs/littlemonster_fulcrum)

[https://courses.prometheus.org.ua/courses/coursev1:EPF+SEXED101+2018\\_T2/about](https://courses.prometheus.org.ua/courses/coursev1:EPF+SEXED101+2018_T2/about)

<http://www.womanhealth.org.ua/resursy-fondu/drukovani-vydannya/foradolescents-parents/>

<http://www.womanhealth.org.ua/resursy-fondu/drukovani-vydannya/for-edupsychologist-volunteers/>

<https://childfund.org.ua/publikatsii>

<https://savechild.com.ua/teachers>

<https://savechild.com.ua/12-15>

<https://savechild.com.ua/bezpeka>

<https://savechild.com.ua/onlinelearning>

<https://la-strada.org.ua/biblioteka>

<https://teenergizer.org/>

<https://imzo.gov.ua/osvita/pozashkilna-osvita-ta-vihovna-robota/korysniposylannya/>

<https://stop-sexting.in.ua/>

<http://knowledge.org.ua/uk/seksualne-vihovannja-ditej-buklet-cifri-ta-korisniposilannja/>

### **Діагностична робота**

Психодіагностика в системі практичної роботи психолога має свої особливості, чим відрізняється від традиційної дослідницької діагностики. З огляду на широкий спектр функціональних обов'язків та напрямів діяльності практичного психолога, вона має займати не багато часу, бути простою і доступною в обробці та аналізі, а її результати формулюються з використанням ефективно побудувати процес подальшого психолого-педагогічного супроводу.

Практичні психологи у 2022/2023 н.р. в рамках групової діагностики охопили 2376 учасників освітнього процесу, а саме: 1988 здобувачів освіти, 292 педагогічних працівників та 96 батьків, індивідуальною діагностикою було охоплено 417 осіб, з яких здобувачів освіти – 357 осіб, педагогічних працівників – 46 осіб, батьків – 14 осіб.

Соціальні педагоги у 2022/2023 н.р. в рамках групової діагностики охопили 1625 учасників освітнього процесу, а саме: 1438 здобувачів освіти, 97 педагогічних працівників та 90 батьків, індивідуальною діагностикою було охоплено 175 осіб, з яких здобувачів освіти – 99 осіб, педагогічних працівників – 66 осіб, батьків – 10 осіб.

Психодіагностика в діяльності практичного психолога має бути спрямованою на інформаційне та прикладне забезпечення процесу супроводу навчання та розвитку здобувачів освіти.

Тактика практичного психолога зводиться до вирішення таких завдань: складання діагностичного висновку на здобувача освіти із занесенням результатів до індивідуальної картки; проведення бесіди з дитиною, батьками та педагогом за

результатами діагностики, повідомлення результатів дослідження в межах компетенції фахівця психологічної служби; залучення здобувача освіти до програми підвищення стресостійкості з визначенням індивідуального або групового формату роботи з наданням переваги груповому формату відповідно до його віку; консультаційний супровід батьків та педагога з метою надання рекомендацій щодо створення підтримуючого середовища, визначення динаміки змін у дитини; спостереження за здобувачем освіти під час уроків та в позаурочний час із зазначенням динаміки змін у поведінці та емоційному стані особи; поради батькам та педагогам щодо залучення здобувача освіти до різних активних заходів тощо.

Строк втручання працівника психологічної служби визначається індивідуально для кожної дитини, яка пережила травматичну подію, зокрема з урахуванням гостроти проблеми, ступеня функціональної спроможності мінімізувати негативні наслідки, рівня розвитку зв'язків із соціальним оточенням тощо.

Планування індивідуальної роботи зі здобувачем освіти є своєрідним прогнозом стосовно дитини, що дає змогу побачити цілісну картину особистості дитини, її ймовірне майбутнє. Дітям, які пережили травматичні події потрібен більш тривалий час для оволодіння функціональними навичками, тому працівникам психологічної служби, в першу чергу, потрібно приділяти увагу розвитку вмінь, які дають дитині відчуття самостійності та власної значущості, відновленню/налагодженню соціальних контактів, позитивних активностей.

Отже, виникає потреба в ефективній міжсекторальній та міжвідомчій взаємодії із фахівцями відповідних служб для забезпечення повноцінного психічного і соціального розвитку особистості та створення алгоритму перенаправлення до відповідних організацій, які надають спеціалізовані психологічні та соціальні послуги.

Звертаємо увагу працівників психологічної служби на конфіденційність у всьому, що стосується взаємин з учасником освітнього процесу, його особистого життя і життєвих обставин. Виняток становлять випадки, коли виявлені симптоми є небезпечними для учасника освітнього процесу та інших людей. У такому разі фахівець зобов'язаний поінформувати тих, хто може надати кваліфіковану допомогу; фахівець не збирає додаткових відомостей про обстежуваного без його згоди і задовольняється лише тією інформацією, яка потрібна для виконання професійного завдання; він зобов'язаний зберігати професійну таємницю, не поширювати відомостей, отриманих у процесі роботи, додержуватись анонімності оприлюднення інформації про особу; документація роботи працівника психологічної служби має лише професійно необхідні матеріали.

У тому разі, коли працівник психологічної служби звертається за допомогою до інших фахівців, потрібно спеціально ознайомити їх з питанням, що стосується умов і терміну зберігання таких матеріалів, а також обмежень у використанні інформації про особу і попередити про відповідальність за недотримання конфіденційності.

Важливими завданнями в роботі психологічної служби у закладах освіти є добір діагностичного інструментарію, придатного для роботи з різними категоріями здобувачів освіти, та уточнення змісту та методів корекційної роботи з урахуванням результатів психологічної діагностики.

Діагностична складова психологічного забезпечення наповнюється дослідженнями особистісних параметрів та особливостей: виявлення причин труднощів у навчанні, інтелектуальному розвитку, соціально-психологічній адаптації; вивчення та визначення індивідуальних особливостей динаміки розвитку особистості, потенційних можливостей в освітньому процесі, професійному самовизначенні. Психологічне забезпечення освітнього процесу неможливе без здійснення фахівцями профілактики, корекції, консультування тощо, що спирається на діагностичну складову.

Нагадуємо, що Українським науково-методичним центром практичної психології і соціальної роботи розроблено методичні рекомендації «Застосування діагностичних мінімумів у діяльності працівників психологічної служби».

Діагностичний мінімум розміщений за покликанням: <https://imzo.gov.ua/psycholohichnyj-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichna-robota/informat-sijna-baza-psycholohiv-ta-sotsialnyh-pedahohi/navchalno-metodychni-materialy-dlya-psycholohiv/psychodiahnostychna-robota/>

Запропонований перелік діагностичного інструментарію допоможе фахівцям психологічної служби у доборі необхідних методик залежно від предмету дослідження.

### **Профілактична робота**

Профілактична робота працівників психологічної служби – це система заходів, спрямованих на охорону психічного здоров'я, попередження неблагополуччя у розвитку особи, групи, суспільства, відхилень у розвитку особистості, виникнення конфліктів та проблем у міжособистісних стосунках, на запобігання створенню конфліктних ситуацій в освітньому процесі.

Основною метою роботи фахівця у подоланні негативних соціально-психологічних наслідків в умовах військових дій та карантинних заходів є актуалізація адаптивних і компенсаторних ресурсів особистості, стабілізація емоційної сфери, мобілізація психологічного потенціалу учасників освітнього процесу, формування стійкості до стресу.



У своїй діяльності як практичні психологи, так і соціальні педагоги застосовують значну кількість просвітницько-профілактичних програм, а саме: «Сприяння просвітницькій роботі «рівний-рівному» серед молоді України щодо здорового способу життя», «Дорослішай на здоров'я», «Корисні звички», «Цікаво про корисне», «Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція», «Безпечне середовище: як навчити дитину захищатись», «Розвиток життєвих навичок дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», «Програма 15», «Соціально-психологічна профілактика суїцидальних тенденцій підлітків та молоді», «Вчимо жити разом», «Я вдосконалююсь, я розвиваюсь», «Володій своїми емоціями», «Правила поведінки в Інтернет», «Вирішую конфлікти та будує мир навколо себе», «Діалог», «Безпечний простір», «STOP-SEX-тинг», «Мирна школа», «Стоп Булінг», «Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації», «Демократична школа», «Профілактика сексуального насильства», «Навчіть дитину захищатися», «Будуємо майбутнє разом: програма профілактики конфліктів та правопорушень серед учнівської молоді», «Ми та конфлікт», «Не смійся з мене: просвітницько-профілактична програма тренінгових занять», «Життя без агресії», «Я – моє здоров'я – моє життя», «Попередження, виявлення та реагування у випадку сексуального насильства над дітьми», «Маршрут безпеки» тощо.

Спираючись на цьогорічні звітні дані від практичних психологів з'ясовано, що профілактичною (індивідуальною) діяльністю було охоплено 169 здобувачів освіти, 26 педагогічних працівників та 168 батьків, інших законних представників; профілактичною (груповою) – 2642 здобувача освіти, 309 педагогічних працівників та 561 батьків, інших законних представників. Від соціальних педагогів: профілактичною (індивідуальною) діяльністю було охоплено 168 здобувачів освіти, 54 педагогічних працівника та 147 батьків, інших законних представників; профілактичною (груповою) – 2295 здобувачів освіти, 218 педагогічних працівників та 279 батьків, інших законних представників

Одним із важливих напрямів діяльності працівників психологічної служби є збереження і зміцнення фізичного та психічного здоров'я учасників освітнього процесу. Метою впровадження просвітницько-профілактичних програм щодо здійснення профілактичних заходів у закладах освіти на зниження рівня вживання алкоголю та наркотичних речовин підлітками є підвищення рівня поінформованості, розширення знань підлітків і молоді про здоров'я, здоровий спосіб життя; формування у них цінностей і життєво важливих переконань; напрацювання необхідних практичних навичок відповідальної поведінки щодо свого життя і здоров'я, а також здоров'я і життя оточуючих тощо.

За даними статистично-аналітичних даних, у 2022/2023 н.р. кількість звернень щодо профілактики шкідливих звичок до фахівців психологічної служби

становить 251 звернення, а саме: з боку батьків – 101 звернення, з боку педагогічних працівників - 91 звернення, з боку дітей – 82 звернень, з боку зацікавлених осіб – 59 звернень.

Корисні матеріали щодо здійснення профілактичних заходів у закладах освіти на зниження рівня вживання алкоголю та наркотичних речовин підлітками:

- Закон України від 21.01.2010р. №1824-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмеження споживання і продажу пива та слабоалкогольних напоїв» за покликанням:  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1824-17>

- Закон України від 15.02.1995р. №62/95-ВР «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» за покликанням:  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/62/95-%D0%B2%D1%80>

*Отже, рекомендуємо керівникам закладів П(ПТ)О звернути увагу на здійснення профілактичних заходів у закладах освіти щодо зниження рівня вживання алкоголю та наркотичних речовин підлітками.*

Одним із важливих напрямів діяльності працівників психологічної служби є профілактична робота з подолання злочинності серед неповнолітніх.

Підвищення рівня просвітницької роботи щодо оволодіння дітьми, учнівською та студентською молоддю знаннями та навичками, необхідними для формування культури здорового способу життя, є одним із важливих напрямів систематичної і планомірної роботи працівників психологічної служби.

За даними статистично-аналітичних даних, у 2022/2023 н.р. кількість звернень щодо дитячої злочинності до фахівців психологічної служби становить 38 звернень, а саме: з боку батьків – 7 звернень, з боку педагогічних працівників - 7 звернень, з боку дітей – 10 звернень, з боку зацікавлених осіб – 14 звернень.

Нагадуємо, що на сайті ДНУ «ІМЗО» розміщено «Банк програм для неповнолітніх у конфлікті з законом» (<https://www.msp.gov.ua/content/bank-program-dlya-profilaktiki-socialnogo-siritstva.html>), (<https://imzo.gov.ua/psyholohichnyj-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichna-robota/informatsijna-baza-psyholohiv-ta-sotsialnyh-pedahohi/najkraschi-rozrobky-metodyky-treninhy-zhurnaly/> ).

Також, працівники психологічної служби прийняли 18 запитів від учасників освітнього процесу щодо питання протидії булінгу (мобінгу) у закладах ПТО. Зокрема, з боку педагогічних працівників – 9, з боку дітей – 3 та з боку інших зацікавлених осіб – 6 звернень.

Наголошуємо, що особливої уваги потребують проблеми попередження насильства та жорстокого поводження з дітьми в сучасному суспільстві, які

зумовлені не тільки збільшенням фактів психічного, фізичного, сексуального насильства, а і небажанням соціуму відкрито розглядати це питання.

Частина 1 статті 16 «Конвенції про права дитини» передбачає, що жодна дитина не може бути об'єктом свавільного або незаконного втручання в здійснення її права на особисте і сімейне життя, має право на недоторканність житла, таємницю кореспонденції або незаконного посягання на її честь і гідність: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_021#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text)

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» від 18 грудня 2018 р. № 2657-VIII передбачено, що керівник закладу освіти в межах наданих йому повноважень забезпечує створення у закладі освіти безпечного освітнього середовища, вільного від насильства та булінгу (цькування): <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19#Text>

Нагадуємо, що наказом Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 № 1646, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2020 за № 11/34394, затверджено Порядок реагування на випадки булінгу (цькування) та Порядок застосування заходів виховного впливу: [https://serch.ligazakon.ua/1\\_doc2.nsf/link1/RE34394Z.html](https://serch.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/RE34394Z.html)

Звертаємо увагу, що для використання у роботі з даною проблематики можна скористатися матеріалами спеціальної рубрики: «Корисні посилання щодо теми антибулінгу», яка розміщена на офіційному вебсайті Міністерства освіти і науки України та вебсайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»:

<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/protidiyabulingu/korisni-posilannya-shodo-temi-antibulingu>

Нагадуємо, що держава гарантує кожному громадянину право на отримання безоплатної правової допомоги за номером Єдиного контакт-центру: 0 800 213 103 (цілодобово та безкоштовно у межах України зі стаціонарних та мобільних телефонів); номер телефону Урядової гарячої лінії з попередження домашнього насильства: 1547; телефонні номери Національної «гарячої» лінії: 0 800 500 225 або 116 111 (для дзвінків з мобільного). Важливо знати, що діти мають право безоплатно отримати послуги адвоката (складання заяв, представництво в суді).

З квітня 2020 року безоплатна правова допомога (БПД) створила в месенджері Telegram чат «Правова допомога протидії насильству», де постраждалі від домашнього насильства та свідки можуть отримати консультацію юристів щодо захисту своїх прав.

За правовою консультацією можна також звернутися, написавши повідомлення у месенджер Facebook-сторінки системи БПД, у публічний чат Telegram-каналу «Безоплатна правова допомога», у приватний чат системи БПД у

Telegram або Viber, а також через мобільний застосунок «Безоплатна правова допомога».

Незважаючи на масштабність і складність проблеми щодо протидії насильству, система освіти має великі можливості для профілактики цього негативного явища. Її професійний та організаційний ресурс, сфера соціального впливу дозволяють здійснювати комплексний і системний вплив на всіх учасників освітнього процесу з метою формування моделі поведінки, заснованої на взаємній повазі та запобігання насильству в міжособистісних стосунках, спільній діяльності.

Рекомендуємо використовувати посібники схвалені МОН України для використання у закладах освіти:

-методичний посібник «Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід». Методичний посібник. / Андрєєнкова В.Л., Мельничук В.О., Калашник О.А. – К.: ТОВ «Агентство «Україна», 2019. – 132 с.;

- навчально-методичний посібник «Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти». Навчально-методичний посібник./ Андрєєнкова В.Л, Байдик В.В, Войцях Т.В, Калашник О.А. та ін. – К.: ФОП Нічога С.О. – 2020. – 166 с.

Методичні матеріали щодо запобігання та протидії насильству для практичного використання фахівцями розміщено на вебсайті ДНУ «ІМЗО» за покликанням:

<https://imzo.gov.ua/psychologichnyj-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichnarobota/informatsijna-baza-psychologiv-ta-sotsialnyh-pedahohi/najkraschi-rozrobkymetodyky-treninhy-zhurnaly/>

Розроблено та затверджено методичні рекомендації для фахівців, які працюють з дітьми та молоддю, щодо проведення інноваційних заходів з метою формування у дітей та молоді нетерпимого ставлення до насильницьких моделей поведінки, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, усвідомлення домашнього насильства як порушення прав людини методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству (лист МОН від 18.05.2018 № 1/11-5480).

Режим доступу:  
<https://drive.google.com/file/d/1GUyUiXyeQr3z6X0MWd7mf2AFVaeGFF5/view>

Забезпечено розроблення та затвердження освітніх програм з питань запобігання та протидії домашньому насильству і проведення в закладах освіти виховної роботи та інформаційно-просвітницьких заходів з батьками та здобувачами освіти із цих питань. Розміщено перелік освітніх програм із питань запобігання та протидії домашньому насильству на офіційному сайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» за посиланням:

<https://drive.google.com/file/d/1kdBNPKwOfNWwoLNJ5RaJIvfro7oazdUw/view>

W

Перелік діагностичних методик з виявлення домашнього насильства відносно дітей для використання у своїй діяльності працівниками психологічної служби розміщено за посиланням:

<https://drive.google.com/file/d/1PU6kXEiObtVgUSF0ei5hGpWnYWb5TsD0/view>

W

Профілактичні програми, розроблені фахівцями психологічної служби ЗП(ПТ)О Чернівецької області розміщено на сайті НМЦ ПТО за покликанням:

<https://drive.google.com/drive/folders/1TQpjeVUF9IA2kJt5ejIXHiOITimfUpA>

*Отже, зважаючи на викладене вище, та з метою належного психологічного, соціально-педагогічного супроводу учасників освітнього процесу рекомендуємо вжити заходів щодо посилення профілактичної роботи із зазначених напрямків.*

### **Корекційна робота**

Наразі Україна переживає складну ситуацію, пов'язану з багатьма чинниками. Найбільш руйнівною ситуацією є повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну. Тому сьогодні підтримки і допомоги потребують усі учасники освітнього процесу. Важливим складником роботи з дітьми та дорослими, які пережили травмуючі події, є формування стресостійкості та життєстійкості. За таких умов істотно зростає роль психологічної служби у системі освіти, яка має забезпечувати своєчасне і систематичне надання психологічної та соціально-педагогічної підтримки усім учасникам освітнього процесу відповідно до цілей та завдань функціонування системи освіти. Саме психологічна служба покликана надавати відповіді тим викликам, які мають діти і суспільство. Центр психічного здоров'я і психосоціального супроводу НаУКМА у співпраці з психологічною службою і при підтримці Представництва ЮНІСЕФ в Україні розробили корекційно-розвиткову програму «Безпечний простір» для практичних психологів і соціальних педагогів, які працюють з дітьми дошкільного, молодшого шкільного та підліткового віку, щодо створення безпечного середовища та формування життєстійкості. Метою зазначеної корекційно-розвиткової програми є підвищення стійкості до переживання наслідків стресу дошкільнятами і школярами після психотравмувальних подій.

Суттєвою перевагою програми є корисність її застосування навіть через рік після травматичної події. Три основні складові програми спрямовані на дітей, батьків і педагогів. Пропонована програма схвалена для використання у закладах

освіти ДНУ «ІМЗО» (лист № 21.1/12-Г-300 від 08.06.2017) та розміщена на сайті [https://drive.google.com/file/d/1\\_HGVS3nkX4Aorr\\_QdILe1xXeiywJ-Mjt/view](https://drive.google.com/file/d/1_HGVS3nkX4Aorr_QdILe1xXeiywJ-Mjt/view)

Травмуючі події, які виникають через війну, зачіпають сотні тисяч дітей. Діти потребують допомоги і підтримки у тому, як впоратися зі стресом від війни, знайти способи адаптуватися до нових умов існування і впоратися з труднощами для запобігання розвитку проблем у сфері психічного здоров'я. Саме для надання допомоги дітям та їх підтримки розроблено програму «Діти та війна. Навчання технік зцілення». Програма та посібник до неї розроблено Фондацією «Діти та війна» (Берген, Норвегія). Автори посібника – представники Інституту психіатрії (Лондон, Великобританія) та Норвезького центру кризової психології. Програму було впроваджено в країнах, де відбувалися воєнні дії: Боснія, Косово, Китай, Іран, Сирія, Руанда, Непал, і показала свою ефективність.

Саме тому дуже важливою є робота працівників психологічної служби, які покликані допомогти дітям опрацювати неефективні реакції на стрес, напрацювати механізми стресостійкості, навчити технікам, які допоможуть стабілізуватися та легше впоратися зі спогадами про пережите. Матеріали програми будуть корисними для освітян, психологів та психотерапевтів-консультантів, соціальних працівників та соціальних педагогів, інших фахівців, які займаються питанням захисту дітей та які пройшли попередню підготовку.

Програму схвалено для використання у закладах освіти ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (протокол № 2 від 29.06.2016) і розміщено на сайті (<https://drive.google.com/file/d/16yCTn6CmrDEF9kf6Iwd2oTod3wuvAJpp/view> ).

Корекційна робота в діяльності практичного психолога закладу освіти є найскладнішою і найвідповідальнішою.

Основною метою корекційної роботи зі здобувачами освіти є сприяння їхньому повноцінному психічному та особистісному розвитку.

Корекційна робота як напрям діяльності практичного психолога полягає в подоланні визначених проблем, труднощів, шкідливих звичок, негативних емоційних станів тощо у здобувачів освіти; здійсненні психолого-педагогічних заходів з метою усунення відхилень у психофізичному та інтелектуальному розвитку і поведінці, подоланні різних форм девіантної поведінки тощо.

У 2022/2023 н.р. практичними психологами корекційною (індивідуальною) роботою було охоплено 27 здобувачів освіти, 7 педагогів та 3 батьків; корекційною (груповою) роботою охоплено 472 здобувача освіти, 102 педагогічних працівника та 1 батько, або інший законний представник.

Соціальні педагоги здійснюють розвиткову роботу спрямовану на підвищення загального рівня розвитку здобувача освіти. У 2022/2023 н.р. соціальними педагогами розвитковою (індивідуальною) роботою було охоплено 4



здобувачів освіти; розвитковою (груповою) роботою охоплено 165 здобувачів освіти, 19 педагогічних працівників.

Міністерство освіти і науки України рекомендує використовувати у роботі корекційні програми, що розміщено на сайті ДНУ «ІМЗО» за покликанням: [https://docs.google.com/document/d/1jjQzAxFTFXdzVBaYu5OxcpqMz9gxhmtz\\_IsEJDisfnM/edit](https://docs.google.com/document/d/1jjQzAxFTFXdzVBaYu5OxcpqMz9gxhmtz_IsEJDisfnM/edit).

Під час проведення корекційної роботи працівникам психологічної служби рекомендовано використовувати програми переможців III етапу Всеукраїнського конкурсу авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі» у номінації «Корекційно-розвиткові програми», які отримали гриф Міністерства освіти і науки України. Матеріали розміщено на вебсайті ДНУ «ІМЗО» за покликанням: <https://imzo.gov.ua/vseukrains-kyy-konkurs-avtors-kykh-prohram-praktychnykhpsykholohiv-i-sotsial-nykh-pedahohiv-novi-tekhnohii-u-noviy-shkoli/avtors-kiprohramy/avtors-ki-prohramy-2020/>

Воєнні злочини проти сексуальної недоторканості особистості (згвалтування) нині визнані засобом психологічного терору громад, спільнот, населення загалом. Згвалтування на війні часто вчиняються з метою знищення цільової групи як через завдання безпосередньої шкоди окремим особам, так і шляхом руйнівного впливу на ширшу аудиторію за посередництвом засобів масової комунікації. Тому, висвітлюючи російські воєнні злочини в Україні, національні медіа, публічні особи, фахівці допомагаючих професій мають бути добре обізнаними з істотними застереженнями проти завдання моральної шкоди своїй аудиторії і, тим самим, несвідомої участі в інформаційно-психологічній війні, розв'язаної проти українського народу.

З метою запобігання додаткової інформаційно-психологічної шкоди громадянам України, Етична комісія Національної психологічної асоціації (ЕКНПА) рекомендує та наголошує на необхідності дотримання етичних вимог під час висвітлення зазначених подій та пов'язаних з ними особистих історій. Згадані вимоги визначені Етичним кодексом психолога (протокол № 34 від 09.09.2021).

Тому під час активних воєнних дій на території України Етичною комісією Національної психологічної асоціації розроблено порядок дотримання етичних вимог до діяльності психолога.

1. Принцип пріоритетності інтересів травмованої особистості відносно колективних (суспільних) інтересів. Потреби людини, яка зазнала насильства, у безпеці, збереженні приватності, автономії, допомозі є абсолютним пріоритетом відносно потреб суспільства в оприлюдненні суспільно значущої інформації.

Лише постраждалій особі належить остаточне право вирішувати, чи буде оприлюднена її історія. Почуття та травматичний досвід людини не можна використовувати з метою досягнення певних політичних, соціальних чи будь-який інших цілей.

2. Принцип інформованої згоди та її зворотності. Кожен фахівець, залучений до супроводу особи, яка зазнала насильства, зобов'язується заручитися інформованою згодою цієї особи на оприлюднення її історії, детально обговоривши і узгодивши цілі, обсяг, міру деталізації, контекст такого оприлюднення. Фахівець несе відповідальність за оцінку того, чи є інформована згода цілком свідомим рішенням, а не імпульсивним вчинком або іншим наслідком травматизації. Фахівець усвідомлює та безумовно визнає право особи, яка зазнала насильства, відкликати свою згоду на будь-якому етапі оприлюднення.

3. Принцип компетентного втручання. Кожен фахівець, залучений до психологічного супроводу особи, яка зазнала насильства, або поширення її історії на суспільний загал, визнає свою відповідальність за публічне надання доказів своєї належної кваліфікації/спеціалізації у роботі з чутливими темами насильства.

4. Принцип конфіденційності та анонімності. Інформаційні матеріали щодо воєнних злочинів, злочинів проти людяності, жорстокого поводження мають безумовно захищати право осіб, які постраждали внаслідок таких злочинів, на конфіденційність, анонімність, недоторканість приватного життя. Фахівець несе відповідальність за надання для подальшого розповсюдження відомостей, фотографій, малюнків тощо, що належать жертві, та можуть бути використані для небажаного розкриття її особи, навіть за наявності інформованої згоди.

5. Принцип необхідного і достатнього обсягу інформації. За можливості варто уникати оприлюднення історій людей, які зазнали насильства, навіть за наявності інформованої згоди. Рекомендовано посилатися на вже оприлюднені, зокрема офіційними особами, приклади, обговорювати не стільки долю певних осіб, скільки узагальнене явище. Інформуючи суспільний загал про обставини скоєного злочину проти сексуальної недоторканості особистості, фахівець зобов'язується уникати надмірної деталізації та емоційної забарвленості повідомлень з метою запобігання вторинній травматизації жертви та її близьких, травми свідка або надмірного/патологічного емоційного залучення в аудиторії.

Розкриття зайвих деталей також є небезпечним з точки зору захисту конфіденційності та анонімності особи чи осіб, чия історія поширюється, що є абсолютно неприйнятним наслідком такого поширення.

6. Принцип неупередженого та недискримінуючого висвітлення. Жодна особа, яка зазнала насильства, не заслуговує на те, що з нею сталося, не несе відповідальності за свої страждання, не має імпліцитних умов, залежних від її статі, віку, походження, які роблять її переживання більш або менш болісними

порівняно з іншими. Кожна людина переживає те, що з нею сталося, у свій спосіб і заслуговує на безумовну повагу до себе та своїх переживань. Інформуючи суспільство про випадки жорстокого поводження російських військових з мирним населенням, зокрема злочини проти сексуальної недоторканності особистості, потрібно дотримуватися гендерно-чутливого підходу. Зокрема, уникати оціночних суджень або коментарів щодо різного ступеню травмивного впливу насильства, зокрема сексуалізованого, на осіб різної статі. Досвід зіткнення з насильством може бути руйнівним як для жінок, так і для чоловіків.

7. Принцип суспільної значущості інформації. Поширюючи інформацію, що торкається чутливих або травмогенних тем, важливо пам'ятати, що сексуальне насильство є не ексцесом війни, а різновидом зброї, що застосовується проти всього суспільства. Варто фокусуватися на просвітництві аудиторії, поясненні причин та наслідків тих чи інших подій, наданні узагальнених рекомендацій.

Етична комісія закликає фахівців, задіяних у висвітленні російських воєнних злочинів проти громадян України, чітко усвідомлювати мету такого висвітлення, уникати зайвої травматизації суспільства, натомість усіма доступними засобами сприяти зміцненню його солідарності, стійкості, спроможності чинити ефективний опір ворогу.

Крім того, на вебсайті ДНУ «ІМЗО» розміщені матеріали щодо протидії сексуальному насильству (<https://imzo.gov.ua/psychologichnyj-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichna-robota/materialy-dlia-vykorystannia-v-roboti-pid-chas-voiennykh-diy/protydiia-seksual-nomu-nasyl-stvu/>).

Корекційні та розвиткові програми, розроблені фахівцями психологічної служби ЗП(ПТ)О Чернівецької області розміщено на сайті НМЦ ПТО за покликанням:

<https://drive.google.com/drive/folders/1TQpjeVUf9IA2kJt5ejIXHiOITimfUpA>

Психологічна служба у системі освіти є важливою складовою державної системи охорони фізичного і психічного здоров'я молодих громадян України і діє з метою виявлення і створення оптимальних соціально-психологічних умов для розвитку особистості. Особливо ця функція служби важлива в умовах складної соціально-політичної ситуації в країні.

### **Консультування**

Консультування – багатофункціональний вид індивідуальної та групової роботи, спрямований на вирішення запитів, з якими звертаються учасники освітнього процесу.

Ситуація, яку переживає Україна, виходить за межі звичайного досвіду роботи практичного психолога. Війна спричинила значне порушення

життєдіяльності людей, шкоду їхньому здоров'ю, великі людські втрати, значні матеріальні збитки тощо. Все це вкрай негативно позначається на кожній родині.

Одні родини були вимушені залишити дім та переживають кризу, пов'язану з втратами не лише матеріальними, але і соціальними. Інші родини переживають втрату близької людини. Психічне травмування у людей, що пережили надзвичайні події, має різну глибину і складність. Це залежить від багатьох факторів: вік постраждалого, ступінь причетності до надзвичайної події (свідок, учасник, постраждалий), життєвий і професійний досвід, психоемоційний статус та вміння володіти своїми емоційними станами, наявність або відсутність підтримки з боку найближчого соціального оточення.

Психологічне консультування як вид діяльності з'явилося у відповідь на потреби людей, у яких виникають певні труднощі. Психологічне консультування ґрунтується на засадах ідеї про те, що будь-яка людина може самостійно впоратись з більшістю власних психологічних проблем. Проте, за різних умов людина не завжди здатна усвідомлювати справжні причини проблеми, способи її розв'язання і саме у цьому потребує допомоги професіонала. Практичні психологи під час спеціально організованого процесу спілкування із учасником освітнього процесу, який звернувся за допомогою, актуалізують додаткові психологічні ресурси, які сприяють пошуку нових можливостей виходу із складних життєвих обставин.

Практика роботи свідчить, що рідко дитина чи доросла людина звертається до психолога із скаргою на психологічну травму. Справжня травма зазвичай виявляється у процесі роботи над зовсім іншим запитом. Людину можуть турбувати труднощі у концентрації уваги, погіршення пам'яті, виникнення неуважності, страхів, почуття невпевненості в собі, відчуття втрати сенсу у житті або апатія, надмірно критичне ставлення до себе чи зниження самооцінки. У структурі консультативного процесу частіше за все зустріч розпочинається зі скарги.

Звернення учасників освітнього процесу до працівників психологічної служби – це певним чином мотивоване звернення до фахівця з проханням надати конкретну форму психологічної, соціально-педагогічної допомоги. Переважно саме проблема визначає запит учасника освітнього процесу. За результатами аналізу запитів учасників освітнього процесу до працівників психологічної служби виокремлено основні напрями проблемних питань, а саме: професійне самовизначення, психологічний та соціально-педагогічний супровід дітей із сімей учасників АТО/ООС, психологічний та соціально-педагогічний супровід дітей із сімей внутрішньо переміщених осіб, допомога дітям та сім'ям, які постраждали у військових конфліктах, допомога ветеранам та членам їх родин, психологічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти,

профілактика різних видів залежності (адиктивна поведінка), профілактика шкідливих звичок (вживання наркотичних речовин, напоїв, що містять алкоголь, тютюнопаління), домашнє насильство, булінг/кібербулінг, дитяча злочинність, торгівля людьми, суїцидальні роздуми, поведінка дітей.

За узагальненими даними, що були надані фахівцями психологічної служби у 2022/2023 навчальному році, індивідуальним та груповим консультуванням було охоплено 3884 учасника освітнього процесу, з яких 2341 особу проконсультовано у груповій формі, а 1543 особи – індивідуально.

Консультування (індивідуальне, групове) здійснюють за запитом учасників освітнього процесу. Особливістю консультування як форми взаємодії між учасниками освітнього процесу є акцент на власну відповідальність того, хто просив про допомогу.

За інформацією працівники психологічної служби протягом 2022/2023 навчального року надавали найбільше консультаційних послуг учасникам освітнього з таких напрямів: емоційна підтримка, зниження рівня тривожності, адаптація дитини до нового колективу, психологічний та соціально-педагогічний супровід дітей-сиріт, дітей із сімей внутрішньо переміщених осіб; професійне вигорання педагога, профілактика шкідливих звичок (вживання наркотичних речовин, напоїв, що містять алкоголь, тютюнопаління); психологічний клімат учнівського колективу, міжособистісні конфлікти; труднощі у навчанні, відсутність мотивації до навчання, професійне самовизначення, розвиток власних здібностей і компетенцій, робота з дітьми «групи ризику».

Наразі додалися звернення щодо психологічної підтримки дітей в умовах війни; зросла потреба у наданні психологічної допомоги, зокрема екстреної, у подоланні стресу, переживанні втрати, горя, печалі та страждання; у психотерапевтичній роботі з дітьми, які втратили батьків, домівки, здоров'я та зазнали ушкоджень, пережили бомбардування, стали біженцями, внутрішньо переміщеними особами.

Найвразливішою категорією населення до суспільних потрясінь є діти і підлітки. Особливо небезпечними є психотравми, що руйнують уявлення дитини про життя, його цінності та ідеали.

Фахівці психологічної служби приділяють значну увагу психосоціальній та соціально-педагогічній допомозі дітям внутрішньо переміщених осіб, із сімей учасників АТО/ООС, військових ЗСУ, постраждалих у військових конфліктах, дітям та сім'ям, які мають складні життєві обставини, які були переміщені (ВПО), з числа постраждалого населення від воєнних дій.

За даними дослідження, кількість звернень до працівників психологічної служби щодо отримання психосоціальної та соціально-педагогічної допомоги дітьми, сім'ями, які були переміщені (ВПО), за період воєнних дій становить 727

звернень, з них: 18,7% звернень дітей, 66,1% – їхніх батьків/законних представників, 1,7 % – інших членів родини, 5% – педагогічних працівників та 8,5% звернень маломобільних груп населення (люди з інвалідністю, люди похилого віку)

За даними дослідження, кількість звернень до працівників психологічної служби щодо роботи з дітьми, сім'ями з-поміж постраждалого населення для отримання психосоціальної та соціально-педагогічної допомоги за період воєнних дій в Україні становить 1120 звернень, з них: 29% звернень дітей, 38,6% – їхніх батьків/законних представників, 25,2% – інших членів родини, 0,4% – педагогічних працівників та 6,8% звернень маломобільних груп населення (люди з інвалідністю, люди похилого віку)

Звертаємо увагу, що одночасно з традиційним консультування «тет-а-тет», фахівці психологічної служби можуть впроваджувати онлайн-консультування, яке можуть проектувати через різні альтернативні комунікативні канали. Ці канали відрізняються один від одного за параметрами синхронності (синхронна або асинхронна комунікація), способу (індивідуальна або групова комунікація), типу комунікації (друкований текст або візуальна або/та голосова комунікація). Також різний ступінь залучення людини (пряма людська взаємодія, самодопомога під час використання інформації або інструкцій, опублікованих на вебсайті або онлайн інтерактивне програмне забезпечення).

*Просимо звернути увагу практичних психологів/соціальних педагогів на онлайн-консультування як вид роботи і запроваджувати його у своїй трудовій діяльності. Онлайн-консультування може практикуватися як додатковий засіб, підключений до процесу консультування «тет-а-тет» або незалежний процес.*

### **Зв'язки з громадськістю**

Стосовно діяльності психологічної служби ЗП(ПТ)О області щодо зав'язків із громадськістю маємо зазначити, що у 2022/2023 навчальному році практичні психологи та соціальні педагоги надали послуги 1724 учасникам освітнього процесу.

Наразі в державі гостро стоїть питання залучення психологів закладів освіти до процесуальних дій за участю дітей, зокрема в їхньому допиті, що передбачено Кримінальним процесуальним кодексом України.

Відповідно до Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року (Розпорядження КМУ від 18 грудня 2018 р. №1027-р (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1027-2018-%D1%80#Text> ) та Розпорядження КМУ від 27 листопада 2019 р. № 1335-р «Про затвердження плану заходів з реалізації Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року»



(<https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-z-a1335r>) передбачено створення Реєстру психологів, навчених працювати з дітьми, які постраждали від насильства.

Створення Реєстру – спільна ініціатива Міжвідомчої координаційної ради з питань правосуддя щодо неповнолітніх, Офісу Генерального прокурора України, Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України, Міністерства юстиції України, Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ), Координаційного центру із надання безоплатної правової допомоги та ГО «Всеукраїнський громадський центр «Волонтер». Реєстр буде створено на базі Координаційного Центру з надання безоплатної правової допомоги. До Реєстру відбиратимуть психологів, які мають вищу психологічну освіту, досвід роботи з дітьми, які пройшли навчання та отримали спеціалізовану підготовку, оскільки після пережитого випадку насильства діти гостро переживають свій досвід і можуть відчувати шок або ступор. Для роботи із такими дітьми потрібно мати набір спеціального інструментарію і знати, як не нашкодити. Мета такої роботи – зробити процес менш травмуючим для дитини, максимально ефективним, аби голос дитини почули, її права були захищені й винних притягнули до відповідальності. Окрім зазначеного вище, введення Реєстру психологів також допоможе у подоланні й наслідків війни в Україні, зокрема сплеску дитячої злочинності.

Сучасні заклади освіти мають вебсайти, які стали ефективним засобом зв'язку з учасниками освітнього процесу. З метою підвищення психологічної культури суб'єктів освітнього процесу в закладах освіти та у сім'ї рекомендуємо отримувати інформацію через Інтернет із застосуванням інтерактивних форм.

Корисні посилання щодо допомоги та підтримки в ситуаціях насильства, торгівлі людьми, складних життєвих обставин

1. Національна «гаряча лінія» для дітей та молоді: 0 800 500 225 або 116 111 (безкоштовно зі стаціонарного та мобільного телефонів, анонімно),

Messenger @childhotline.ukraine,

Instagram @childhotline\_ua,

Telegram @CHL116111.

2. Національна «гаряча лінія» з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації: 0 800 500 335 або 116 123 з мобільних або стаціонарних телефонів цілодобово (безкоштовно, анонімно, конфіденційно).

3. Поліція: 102.

4. Центр надання безоплатної правової допомоги: 0 800 213 103.

5. Анонімний онлайн-щоденник «Тільки нікому не кажи» дає можливість написати листа тому, з ким складно поділитися своїми переживаннями в

реальному житті про булінг у школі, нерозділене кохання чи непорозуміння з батьками (<https://secrets.1plus1.ua/> ).

6. Перша національна лінія довіри для попередження суїциду: 73 33.

7. Екстрена психологічна допомога при Кризовому Центрі медико-психологічної допомоги: (068) 770 37 70, (099) 632 18 18, (093) 609 30 03.

8. «Лінія допомоги»: (067) 975 76 76, (066) 975 76 76, (093) 975 76 76.

9. Лінія психологічної допомоги для учасників АТО та членів їх сімей: 0 800 505 085.

10. Служба медико-психологічної допомоги та профілактики гострих кризових станів: (044) 456 17 02, (044) 456 17 25.

11. Національна урядова «гаряча лінія» для постраждалих від домашнього насильства – 15 47.

12. «Гаряча лінія» Уповноваженого Президента України з прав дитини: (044) 255 76 75.

13. Освітній омбудсмен України: (095) 143 87 26 ([ez@eo.gov.ua](mailto:ez@eo.gov.ua), <https://eo.gov.ua/> ).

14. «Гаряча лінія» психологічної допомоги та протидії насильству (<https://www.unicef.org/ukraine/stories/hot-lines> ).

15. Національна «гаряча лінія» з питань наркозалежності та ЗПТ: 0 800 507 727.

16. Анонімні консультації на сайтах teensLIVE (від фахівців клінік, дружніх до молоді), supportME (від фахівців).

17. Уповноважений Президента України з прав дитини (044) 255 76 75.

18. Національна гаряча лінія з протидії торгівлі людьми та консультування мігрантів: 0-800-505-501 (безкоштовно зі стаціонарних телефонів), 527 (безкоштовно з номерів мобільних операторів України пн. – пт. з 10:00 до 21:00, сб. з 10:00 до 18:00).

19. Гаряча лінія Міністерства закордонних справ України для громадян України, які опинилися в надзвичайних ситуаціях за кордоном: (044) 238 16 57.

20. Департамент боротьби зі злочинами, що пов'язані з торгівлею людьми Національної поліції України: (044) 374 37 85 (пн. - сб. з 09:00 до 18:00).

21. Гаряча лінія емоційної підтримки Міжнародної організації з міграції: 0 800 211 444.

22. Гаряча лінія з профілактики суїцидів (<https://lifelineukraine.com/> ).

23. Гаряча лінія професійної підтримки «Стоп паніка» безкоштовний багатоканальний номер: 0800 50 18 92.

24. Платформа «Мені здається» (<https://nachasi.com/2021/02/05/platform-it-seems-to-me/> ).

25. Платформа «Розкажи мені» (<https://tellme.com.ua/> ).

26. Канал психологічної підтримки «ПОРУЧ» для підлітків та молоді ([https://t.me/poruch\\_me](https://t.me/poruch_me)).

27. В рамках роботи платформи СпівДія та Співдія хаб функціонує напрям безкоштовної психологічної підтримки онлайн і офлайн (<https://airtable.com/shrfgYz1ko5UYxR9r>).

28. За підтримки Національної психологічної асоціації психологи-волонтери створили центр психологічної підтримки «Як ти?» (безкоштовно, у будь-який час доби) (<https://bit.ly/3QLUdwO>).

29. Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ) відкрив гарячу лінію, за якою можна звернутися за підтримкою: 0-800-300-155 (дзвінки безкоштовні).

30. Довідник психологічної підтримки в умовах війни допоможе знайти відповіді на питання: як боротися з перевтомою, панікою, тривогою, апатією; як зберегти близькі стосунки та позбутися почуття провини (<https://bit.ly/3OzJm6Z>).

31. Телеграм-канал «підтримай дитину» створено з турботою про батьків і дітей (<https://t.me/s/pidtrumaidutuny>).

32. Онлайн-платформа «Аврора»: консультування постраждалих від насильства, зокрема сексуального, доступу до якісної дистанційної допомоги у будь-якому куточку України та за кордоном, достатньо лише заповнити заявку на сайті «Розірви коло» у розділі «Психотерапевтична допомога» (<https://rozirvykolo.org/mental-support/>).

33. Безкоштовна психологічна підтримка для кожного, хто відчуває у цьому потребу: УкрЄдність (<https://ukr-ednist.com.ua/>).

34. Група психологічної підтримки «Разом» (<https://razom.live/>).

35. Гаряча лінія кризової допомоги та підтримки від Українського ветеранського фонду (УВФ): +38 (067) 400 46 60 (пн. - нд. з 10:00 до 20:00), сайт Фонду (<https://veteranfund.com.ua/>).

#### Корисні посилання щодо допомоги у разі кібербулінгу

1. Національна «гаряча лінія» для дітей та молоді за номерами: 0 800 500 225 або 116 111.

2. Поліція (кіберполіція) за номером 102 (повідомити про кібербулінг).

3. Чат-бот Stop Sexting (якщо шантажують в Інтернеті і вимагають контент сексуального характеру).

4. Youtube.com/Stop Sexting Ukraine.

5. Інтернет-платформа «Бийся як дівчина» ([https://www.instagram.com/flg\\_ua/](https://www.instagram.com/flg_ua/)).

6. База даних жіночих організацій (<http://portal.uwf.org.ua/>).

7. Організація ЮрФем (доступна та якісна правова допомога в Україні) (<http://jurfem.com.ua/en/home-page-2/>).

8. Організація Teenenergizer – консультації за принципом «рівний-рівному» або з психологом безкоштовно і конфіденційно (<https://teenenergizer.org/consultations>).

9. Урядова консультаційна лінія з питань безпеки дітей в Інтернеті: 15 45 (далі обрати «3»).

Куди потрібно звертатися за допомогою тим, хто перебуває за кордоном

1. Дитяча гаряча лінія 116 111 (безкоштовно зі стаціонарного та мобільного, анонімно, консультації українською мовою). Лінія працює в країнах: Естонія, Данія, Кіпр, Азербайджан, Іспанія, Словаччина, Словенія, Сербія, Румунія, Португалія, Польща, Молдова, Мальта, Литва, Латвія, Угорщина, Фінляндія, Чехія, Болгарія, Хорватія, Албанія.

2. Національна гаряча лінія для дітей та молоді, яка працює в Україні, через соціальні мережі (конфіденційно, цілодобово). Інстаграм: [childhotline\\_ua](#); телеграм: [CHL116111](#); фейсбук: [@childhotline.ukraine](#)

3. Поліція, за єдиним номером служби екстреної допомоги: 112 (для країн Європейського Союзу: Австрійська Республіка, Королівство Бельгія, Республіка Болгарія, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Грецька Республіка, Королівство Данія, Республіка Естонія, Республіка Ірландія, Королівство Іспанія, Італійська Республіка, Республіка Кіпр, Латвійська Республіка, Литовська Республіка, Велике Герцогство Люксембург, Республіка Мальта, Королівство Нідерландів, Федеративна Республіка Німеччина, Республіка Польща, Португальська Республіка, Румунія, Республіка Словаччина, Республіка Словенія, Республіка Угорщина, Фінляндська Республіка, Французька Республіка, Республіка Хорватія, Чеська Республіка, Королівство Швеція.)

Сьогодні всі учасники освітнього процесу більш, ніж будь-коли раніше, потребують психологічної підтримки і допомоги. Маємо відзначити, що в цей буремний час працівники психологічної служби надають психологічні послуги в режимі 24/7, налагоджують взаємодію з учасниками освітнього процесу за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, проводять консультивання через електронний «Кабінет психолога/соціального педагога», що створено на вебсайтах закладів освіти, здійснюють інформування щодо джерел консультивання, куди саме можна звернутися, розмістивши повідомлення у месенджер Facebook-сторінки, чат Telegram-каналу тощо.

*Рекомендуємо фахівцям психологічної служби розмістити зазначені матеріали в електронному кабінеті психолога/соціального педагога та довести до відома учасникам освітнього процесу.*

Використання в освітньому процесі нових досягнень інформаційних технологій, які сприяють входженню людини у світовий інформаційний простір, особливо в умовах дистанційного навчання, набирає все більшої актуальності.

Сучасні заклади професійної (професійно-технічної) освіти мають веб-сайти, які стали ефективним засобом зв'язку з учасниками освітнього процесу. З метою підвищення психологічної культури суб'єктів освітнього процесу в закладах освіти та у сім'ї радимо активно використовувати отримання інформації через Інтернет із застосуванням інтерактивних форм.

Робота фахівця психологічної служби спрямована, в першу чергу, на батьків, оскільки вони є основним соціальним середовищем, з якого діти черпають зразки поведінки. Важливо пам'ятати, батьки – партнери психологічної служби, закладу освіти, а не об'єкти виховання.

Використання в освітньому процесі нових досягнень інформаційних технологій, які сприяють входженню людини у світовий інформаційний простір особливо в умовах дистанційного навчання набирає все більшої актуальності.

За допомогою розміщених на сайті матеріалів, опитувальників можливе отримання зворотного зв'язку не лише від здобувачів освіти, а від їх батьків.

Рекомендуємо створити «Сторінку психологічної служби», де фахівці можуть розміщувати інформацію, корисну для всіх учасників освітнього процесу. Від наповненості рубрики буде залежати, яку інформацію сприйматимуть учасники освітнього процесу. Фахівці психологічної служби можуть зробити сучасне інформаційне середовище творчим, розвитковим і безпечним.

Така сторінка може стати для учасників освітнього процесу джерелом інформації навчального, методичного або виховного характеру.

### **Організаційно-методична робота**

Одним із головних інструментів фахівця психологічної служби є планування. Орієнтирами у плануванні роботи практичного психолога і соціального педагога закладу освіти є нормативно-розпорядчі документи. З іншого боку, перспективне та річне планування діяльності закладу освіти є важливою підставою узгодження плану діяльності фахівців психологічної служби із потребами закладу освіти.

Перелік нормативно-правового забезпечення фахівців психологічної служби у системі освіти України, що постійно оновлюється та доповнюється, розміщено на вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» за покликанням: <https://imzo.gov.ua/psycholohichnyj-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichnarobota/informatsijna-baza-psycholohiv-ta-sotsialnyh-pedahohi/>

А також, перелік нормативно-правової документації розміщено на сайті НМЦ ПТО за покликанням: <http://nmcpto.com.ua/psycholohichna-sluzhba>



Поточну роботу фахівець психологічної служби закладу освіти фіксує в журналі практичного психолога/соціального педагога відповідно до листа МОН від 24.07.2019 № 1/9-477 «Про типову документацію працівників психологічної служби у системі освіти України» за покликанням: [https://docs.google.com/document/d/1UY\\_xe\\_kXCqYFOKgiZjd5xA4-KbSBzIefqWQoEWugPs/edit](https://docs.google.com/document/d/1UY_xe_kXCqYFOKgiZjd5xA4-KbSBzIefqWQoEWugPs/edit)

Цей напрям роботи працівників психологічної служби охоплює складання планів роботи, складання звіту про виконану роботу, підготовку до проведення бесід, лекцій, тренінгів, ділових ігор тощо зі здобувачами освіти, батьками, педпрацівниками, педагогічних консилиумів, виступів на батьківських зборах, педагогічних нарадах, семінарах для педагогів, навчальних занять (курси за вибором, факультативи, гуртки), роботу в бібліотеці, самопідготовку, консультації в навчально-методичних та наукових центрах (зкладах), участь в навчально-методичних семінарах (нарадах) психологів, соціальних педагогів.

Важливою складовою планування діяльності працівників психологічної служби є організаційно-методична робота. Її метою є організація власної діяльності, аналіз та узагальнення результатів, підвищення власного професіоналізму шляхом самоосвіти

Для забезпечення єдиних стандартів і нормативів роботи практичних психологів і соціальних педагогів в умовах децентралізації необхідно запропонувати кілька новацій. Серед них: дворівнева модель психологічного супроводу всіх учасників освітнього процесу; запровадження циклограм діяльності працівників психологічної служби у всіх типах закладів освіти; запровадження протоколів (алгоритмів) роботи працівника служби у типових випадках; система методичної підтримки працівників служби включно з наставництвом і супервізією; наукова експертиза психологічного, соціально-педагогічного і соціологічного інструментарію, що застосовується у системі освіти; створення дорадчо-координаційного органу з керівництва психологічною службою; запровадження процедур атестації працівників психологічної служби.

Супервізія та інтервізія не є новою формою роботи, але саме на цей вид роботи в сучасних умовах є великий запит як від практичних психологів та соціальних педагогів зокрема, так і педагогічних працівників в цілому.

Супервізія – це інструмент професійної підтримки та професійного розвитку, що передбачає комплекс заходів із навчально-методичного супроводу педагогічних працівників закладів освіти.

Супервізор – фахівець з високим рівнем кваліфікації та успішним досвідом роботи, який здійснює свою діяльність з метою професійної підтримки та професійного розвитку педагогічних працівників закладів освіти, тренерів і

тренерів-педагогів, сприяє налагодженню партнерства між усіма учасниками освітнього процесу в умовах реформування системи освіти.

Ключові функції супервізора: консультативна, наставницька, функція фасилітатора (модератора). Супервізор може здійснювати супервізію одного чи кількох працівників закладу освіти.

Основні принципи супервізії:

гуманізм і людиноцентризм – побудова взаємодії суб'єктів супервізії на гуманістичних цінностях, визнання пріоритету прав і свобод людини, особистісної гідності;

прозорість – забезпечення доступу суб'єктів супервізії до матеріалів вивчення, надання права на висловлення власної точки зору кожному учаснику;

об'єктивність – неупереджене ставлення супервізора до результатів роботи тренерів, педагогів-тренерів, педагогічних працівників, їх труднощів та ймовірних проблем;

партнерська взаємодія – міжсуб'єктна рівність і взаємодія учасників супервізії, спільне вирішення проблем і пошук шляхів покращення освітнього і управлінського процесів;

індивідуальний підхід – толерантне ставлення до всіх суб'єктів супервізії, спрямованість на підтримку і надання консультативної допомоги у вирішенні виявлених у процесі супервізії професійних проблем;

прогностичність – спрямованість процесу і результатів супервізії на підтримку і подальший розвиток педагогічних працівників, покращення надання освітніх послуг;

розвивальний характер – мотивація суб'єктів супервізії на активізацію їхнього професійного розвитку, самовдосконалення, використання можливостей сучасних ІКТ, Інтернету, самоосвіти;

рефлексивність – здатність супервізора усвідомлювати важливість і відповідальність своєї діяльності як наставника, консультанта, фасилітатора;

сприяння, підтримка, консультування суб'єктів супервізії щодо формування у них навичок професійної рефлексії, здатності об'єктивно оцінювати результати своєї діяльності, бачення шляхів подальшого професійного розвитку;

надійність і валідність вимірювання результатів супервізії – використання сучасних вивірених методик вивчення, об'єктивність трактування результатів, обов'язковість фіксації процесу та результатів супервізії.

Нормативно-правове забезпечення наставництва і проведення супервізії: Конституція України; Закони України: «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про загальну середню освіту»; Типове положення про проведення супервізії впровадження Концепції «Нова українська школа».



*Звертаємо увагу керівників закладів освіти, що працівники психологічної служби, закладу освіти (практичні психологи та соціальні педагоги) здійснюють діяльність як у закладі освіти (психологічна просвіта, діагностична, консультативна, освітня діяльність, обробка результатів досліджень тощо), так і за його межами (підготовка до проведення заходів, оформлення робочої документації, планування, звітність, самоосвіта, робота у навчально-методичних та наукових центрах, громадських організаціях тощо).*

### **Професійна майстерність фахівців психологічної служби**

Психологічна служба у системі освіти України накопичила значний позитивний досвід роботи, що підтверджує велика кількість звернень до фахівців психологічної служби, індивідуальних, корекційних занять та консультацій, розроблених методик, методичних й наукових розробок, друкованих праць у періодичних виданнях.

Звертаємо увагу, що у 2023/2024 навчальному році триває Всеукраїнський конкурс авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі» (далі – Конкурс) відповідно до наказу МОН від 31.05.2018 № 555, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 26.06.2018 за № 744/32196 (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0744-18#Text> ).

Метою конкурсу є виявлення та поширення кращого досвіду, оптимізація інноваційної діяльності працівників психологічної служби, підвищення професійної компетентності, реалізації творчого потенціалу, престижності професії практичних психологів та соціальних педагогів.

Конкурс спрямовано на формування психологічних знань, підвищення рівня психологічної культури і психологічної компетентності учасників освітнього процесу та проводиться щорічно на засадах відкритості, прозорості та гласності. Форма проведення конкурсу заочна.

Відповідно до наказу [МОН України від 20.09.2022 №845 “Про проведення Всеукраїнського конкурсу авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів “Нові технології у новій школі” у номінації “Профілактичні програми”](#), Чернівецької ОВА від 28.09.2022 №208 [Про організацію та проведення I-II етапів Всеукраїнського конкурсу авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі» у номінації «Профілактичні програми» у 2022/2023 н.р.](#) у 2022/2023 н.р. було організовано та проведено I та II етапи конкурсу авторських програм фахівців психологічної служби.

*Хочеться зауважити, що жоден заклад професійної (професійно-технічної) освіти Чернівецької області не представив свої напрацювання для участі у конкурсі.*

Отже, у 2023/2024 навчальному році керівникам закладів П(ПТ)О для організації належного психологічного, соціально-педагогічного супроводу учасників освітнього процесу необхідно вжити заходів:

- заповнення вакантних посад практичними психологами, соціальними педагогами та забезпечення їх кабінетами;
- сприяти забезпеченню ставками практичного психолога та соціального педагога у закладах П(ПТ)О відповідно до нормативної потреби;
- забезпечення фахівців психологічної служби ЗП(ПТ)О інформаційно-комунікаційними технологіями, Інтернетом;
- покращення методичного та технічного забезпечення діяльності працівників психологічної служби;
- запровадження на сайті закладу освіти сторінки «Кабінет психолога/соціального педагога»;
- впровадження факультативних курсів, спрямованих на збереження і зміцнення психічного здоров'я;
- впровадження в освітній процес програм спецкурсів та факультативів, які сприяють формуванню життєвих компетентностей здобувачів освіти;
- забезпечення надання фахової допомоги постраждалим внутрішньо переміщеним здобувачам освіти, їхнім батькам та членам родини в адаптації до нових умов проживання і навчання;
- здійснювати психологічну підтримку здобувачів освіти з числа внутрішньо переміщених осіб, зокрема тих хто виїхав за кордон;
- забезпечення захисту прав і свобод дітей, створення безпечного середовища (запобігання насильству (домашньому насильству), булінгу (моббінгу) в учнівському колективі);
- посилення профілактичної роботи з подолання правопорушень, злочинності серед неповнолітніх;
- забезпечення захисту прав і свобод дітей, створення безпечного середовища (запобігання насильству в ЗП(ПТ)О та домашньому насильству);
- посилення профілактичної роботи щодо протидії торгівлі людьми;
- проведення просвітницько-профілактичних заходів щодо підвищення рівня знань учасників освітнього процесу з питань сексуальності людини, статевого виховання, ВІЛ/СНІДУ тощо;
- посилення роботи зі здійснення профілактичних заходів у закладах щодо зниження рівня вживання алкоголю та наркотичних речовин підлітками;
- проведення просвітницько-профілактичних заходів з учасниками освітнього процесу щодо медіаграмотності, медіазахисту та цифрової гігієни;
- впровадження в освітній процес програм спецкурсів та факультативів, які сприяють формуванню життєвих компетентностей здобувачів освіти;

- підвищення фахової компетентності працівників психологічної служби.

**Методист НМЦ ПТО  
у Чернівецькій області**

**Світлана Харівська**